

УДК 378:016.045-053

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203724>**Юлія ЛУКАШ,***orcid.org/0000-0002-7744-0632**викладач кафедри іноземних мов з латинською та українською мовами
Луганського державного медичного університету
(Рубіжне, Луганська область, Україна) yulialukash76@gmail.com***Олена ГРИШИНА,***orcid.org/0000-0002-5452-7719**старший викладач кафедри іноземних мов
Луганського державного медичного університету
(Рубіжне, Луганська область, Україна) olenagrishina72@gmail.com*

МОВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ТРЕНІНГ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МЕДИЦИНИ

Професійно-комунікативна компетентність у вищому закладі медичної освіти розглядається науковцями як професійно значуща домінанта, оскільки специфіка спрямованості комунікативної діяльності медичного працівника вимагає від нього константного вияву сформованих професійно-комунікативних знань і навичок. Фрагментарність комунікативно спрямованого навчального матеріалу у програмах фахових, спеціальних, соціально-гуманітарних дисциплін і кількість відведених на формування комунікативних умінь і навичок контактних годин стає на заваді якісному забезпеченню визначеної в матрицях компетентностей усіх дисциплін підготовки магістрів медицини комунікативної складової частини. Постає нагальна потреба визначення потенційно оптимальних видів навчальної діяльності, здатних удосконалити процес формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини.

У статті визначено стан розробленості досліджуваного питання; з'ясовано сутність і специфіку тренінгу; виявлено переваги тренінгової діяльності як засобу формування професійно-комунікативної компетентності; спираючись на результати аналізу наукових досліджень і досвід практичної діяльності, виокремлено мовно-комунікативний тренінг, концептуалізовано його роль і висвітлено переваги у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини; висвітлено значення мовно-комунікативного тренінгу для набуття та розвитку їхніх комунікативних здібностей; анонсовано варіант програми мовно-комунікативного тренінгу професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини; доведено, що тренінг є багатофункціональним методом зі значним потенціалом, який дозволяє сформувати необхідну для реалізації професійної діяльності інтегративну систему загальних і спеціальних знань, умінь, навичок і низку забезпечувальних ефективну міжособистісну взаємодію характеристик.

Ключові слова: комунікативно-професійна компетентність, тренінг, мовно-комунікативний тренінг.

Yuliia LUKASH,*orcid.org/0000-0002-7744-0632**Lecture of the Foreign, Latin and Ukrainian Department
of the Luhansk State Medical University
(Rubizhne, Luhansk region, Ukraine) yulialukash76@gmail.com***Olena HRYSHYNA,***orcid.org/0000-0002-5452-7719**Senior Lecture of the Foreign, Latin and Ukrainian Department
of the Luhansk State Medical University
(Rubizhne, Luhansk region, Ukraine) olenagrishina72@gmail.com*

LANGUAGE AND COMMUNICATION TRAINING IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MASTERS OF MEDICINE

Professional and communicative competence in a higher educational establishment of medical education is considered by scientists as a professionally significant dominant, since the specificity of the communicative activity of the medical professional requires him to display the developed professional and communicative knowledge and skills constantly.

The fragmentation of the communication-directed educational material in the programs of professional, special, social and humanitarian disciplines and the number of allocated contact hours for the formation of communicative skills hinders the qualitative support defined in the matrices of competences of all disciplines of training of Masters of Medicine. There is an urgent need to identify potentially optimal types of educational activities that can improve the process of formation the professional and communicative competence of future Masters of Medicine.

The article defines the state of development of the investigated issue; clarified the essence and specifics of the training; identified the advantages of training activity as a means of formation of the professional and communicative competence; highlighted language and communication training based on the results of research analysis and experience of practical activity, conceptualized its role and highlighted advantages in formation of professional and communicative competence of future Masters of Medicine; highlighted the importance of language and communication training for acquiring and developing their communicative skills; announced a version of the program of language and communicative training of professional and communicative competence of future Masters of Medicine; proved that training is a multifunctional method with considerable potential, which allows to form an integrative system of general and special knowledge, abilities, skills and a range of effective interpersonal characteristics necessary for the implementation of professional activity.

Key words: professional and communicative competence, training, language and communication training.

Постановка проблеми. Специфіка практичної діяльності фахівця галузі медицини константно передбачає його інтрапрофесійну й інтерпрофесійну комунікативну діяльність, вимагаючи вияву сформованих відповідних знань і навичок.

Незважаючи на визначену в матриці компетентностей усіх дисциплін підготовки магістрів медицини комунікативну складову частину навчальних програм, маємо всі підстави твердити про фрагментарність комунікативно спрямованого навчального матеріалу у програмах дисциплін як соціально-гуманітарного циклу, так і циклу фахових і спеціальних дисциплін, а також невиправдано замалу кількість відведених на формування комунікативних умінь і навичок контактних годин.

У зв'язку з цим постає нагальна потреба визначення потенційно оптимальних видів навчальної діяльності, здатних удосконалити процес формування комунікативно-професійної компетентності майбутніх фахівців.

Мета статті – концептуалізувати роль мовно-комунікативного тренінгу у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини, продемонструвати значення мовно-комунікативного тренінгу для набуття та розвитку їхніх комунікативних здібностей.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання: визначити стан розробленості досліджуваного питання; з'ясувати сутність і специфіку тренінгу; виявити переваги тренінгової діяльності як засобу формування професійно-комунікативної компетентності; анонсувати варіант програми мовно-комунікативного тренінгу професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини.

Аналіз досліджень. У своїй розвідці ми спиралися на результати аналізу наукових досліджень, у яких розглядалися проблеми комунікативної та професійно-комунікативної компетентності

(Д. Годлевська, В. Баранюк, Г. Безродня, З. Височан) і досвіду тренінгових практик (О. Тюптя, О. Сергєєва, Ю. Ємельянов, П. Берч, Д. Кіркпатрік, Дж. Кіркпатрік, Н. Стімсон).

З'ясуємо сутність і специфіку тренінгу.

У дослівному перекладі з англійської «training» – навчання, виховання, тренування, підготовка. Поняття «тренінг» науковці визначають як багатофункціональний метод впливу на людину з метою навчання, розвитку професійно важливих якостей і властивостей, особистісних характеристик. У психології тренінг – це форма навчання поведінки, що дозволяє особистості самоформувати вміння й навички соціальних і психологічних взаємин, здійснювати їхнє аналізування, розвивати здібності інтегративних комунікативних умінь. У педагогіці тренінг – це активний метод навчання для здобуття знань, отримання інформації, розвитку практичних умінь і навичок.

Зауважимо, що саме поняття «тренінг» науковці трактують неоднаково.

Наприклад, О. Тюптя інтерпретує тренінг як багатофункціональний метод психологічного впливу на людину з метою навчання, розвитку професійно важливих якостей і властивостей, особистісних характеристик (Тюптя, 2000: 200–207).

Схожої думки дотримується О. Сергєєва, яка у своїй розвідці стверджує, що тренінги – це багатофункціональний метод впливу на людей, і цей вплив здійснюється через гру та навчання для удосконалення своїх умінь і навичок, а також для розуміння себе й інших через призму психології (Сергєєва, 2013: 198–203).

На думку Ю. Ємельянова, тренінг є групою методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання й оволодіння будь-яким видом діяльності (Ємельянов, 1985: 139–40). Тренінг визначається ним і як засіб перепрограмування моделі управління поведінкою та діяльністю, що вже існує в людини (Ємельянов, 2009).

Трактуючи означуване поняття, І. Вачков розглядає тренінг і як своєрідну форму дресури, і як тренування, результатом якого є формування умінь і навичок ефективної поведінки, і як метод створення умов для саморозкриття учасників і самостійного пошуку ними способів вирішення власних психологічних проблем, і як активну форму навчання (Вачков, 2007).

Ми поділяємо думку П. Берча, котрий зазначає, що тренінг – це системний метод удосконалення через питання й керівництво з метою поступового покращення результативності діяльності до заданого рівня. Водночас автор сам зазначає, що, очевидно, запропоноване ним визначення, як і всі інші, не можна вважати вичерпним (Birch, 2001).

Нам також імпонує думка Л. Шепелевої, яка вважає, що тренінгом є «інтенсивні короткотривалі навчальні заняття, спрямовані на створення, розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання конкретних особистісних, навчальних чи професійних завдань у поєднанні з підсиленням мотивації особистості щодо вдосконалення роботи» (Шепелева, 2008).

Цілком зрозуміло, що єдиного визначення терміна «тренінг» просто не може бути, оскільки трактування поняття впливає зі специфіки сфери його застосування. Вичерпність трактування терміна також неможлива через постійне розширення цих сфер.

Нині виділяють діагностувальну, перетворювальну, коригувальну, профілактичну й адаптаційну функції тренінгу. Отже, тренінг є багатофункціональним методом зі значним потенціалом. Використання тренінгу задля оволодіння професійними знаннями й уміннями чи задля підвищення комунікативної компетентності призводить до нецілеспрямованого здійснення інших функцій.

Можливості тренінгу ширші й охоплюють удосконалення інтелектуальних можливостей тих, хто вчиться, розвиток їхніх вольових характеристик, усвідомлення й вирішення навчальних, особистісних, професійних та організаційних проблем (Макшанов, 1993: 44–81).

Вичерпної класифікації тренінгів, попри щільну зацікавленість науковців, не існує. За основу класифікації дослідники беруть мету проведення тренінгів, організаційні ознаки, стиль керівництва, технічне забезпечення тощо. Маємо описані фахівцями когнітивні тренінги, тренінги комунікативної компетентності, тренінги самореалізації; авторитарний, демократичний і популістський тренінги; тренінги сенситивності; управлінські та бізнес-тренінги; апаратурні, без-

апаратурні та відеотренінги тощо. Відомими є й інші тренінгові практики: баллінтівські групи, Т-групи, групи особистісного росту.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на результати аналізу наукових досліджень і власний досвід практичної діяльності, виокремимо мовно-комунікативний тренінг, специфіку якого розглянемо далі.

Комунікативні вміння визначаються професією чи умовами праці особистості. Цілком очевидно, що особливості здійснюваної професійної комунікації медичного працівника, яка лежить у площині «людина – людина» і є соціальною по суті, визначають і певну специфіку поняття і структури його професійно-комунікативної компетентності. Тобто поняття професійно-комунікативної компетентності медичного працівника є ширшим, ніж фахівців інших галузей. Низький рівень сформованості професійно-комунікативної компетентності лікаря апіорі стане причиною «комунікативних помилок», які знизять ефективність професійної діяльності, спричинять виникнення ятрогенних наслідків і, можливо, призведуть до смерті пацієнта. Загалом професійно-комунікативна компетентність у вищому закладі медичної освіти розглядається науковцями як професійно значуща домінанта.

Під професійно-комунікативною компетентністю медичного працівника розуміємо сформовану на основі набутого досвіду й необхідну для реалізації професійної діяльності інтегративну систему загальних і спеціальних знань, умінь, навичок і низку забезпечувальних ефективну міжособистісну взаємодію характеристик.

Професійно-комунікативна компетентність як структурована система з відповідними взаємопов'язаними компонентами є однією із цілей навчального процесу в закладі вищої освіти. Цілком очевидно, що ця компетентність тісно пов'язана із системою мовної підготовки майбутнього фахівця. Тому формуванню зазначеної компетентності, на нашу думку, сприятиме мовно-комунікативний тренінг.

Під мовно-комунікативним тренінгом надалі розумітимемо метод активного навчання, спрямований на формування, розвиток та удосконалення об'єктивно значущих для особистості мовних, мовленнєвих і комунікативних навичок і умінь.

Очевидно, що, як і будь-яка форма навчання, тренінг має переваги й недоліки. Серед переваг можна виділити активізацію когнітивної, перцептивної та мисленнєвої діяльності; сприяння визначенню свідомого цілеполягання та переваги самомотивування вибору дій і вчинків.

Мовно-комунікативний тренінг, створюючи наближену до реальності модель комунікативно-професійної інтеракції, активізує мовленнєву діяльність, забезпечуючи позбавлене остраху помилитися відверте спілкування та зводячи до мінімуму можливість виникнення ситуації неспішності. Найбільшою перевагою мовно-комунікативного тренінгу можна вважати забезпечувальну можливість в отриманні його учасниками фахового досвіду через симуляційне моделювання прогнозованих комунікативно-мовленнєвих ситуацій.

Недоліком тренінгових форм навчання, у т. ч. й мовно-комунікативного тренінгу, є їхня непридатність у разі потреби засвоєння великого обсягу суто теоретичного матеріалу.

У контексті нашого дослідження ми розробили варіант програми мовно-комунікативного тренінгу професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини, орієнтованого на продукування, розвиток і систематизування життєдіяльних професійно-комунікативних мовленнєвих компетентностей.

Розроблена програма мовно-комунікативного тренінгу спрямована на формування вміння реалізовувати комунікативні компетенції безпосередньо в умовах професійного спілкування; умінь здійснювати аналіз психологічних особливостей співрозмовника, контролювати власні емоційні стани, розбудовувати спільну взаємодію на основі врахування культурних і національних особливостей співрозмовника; умінь налагоджувати комунікативні контакти й вести діалог із різними пацієнтами; умінь впливати на слухачів, керувати їхньою увагою та своїми емоціями у процесі спілкування задля досягнення кінцевої мети комунікаційного процесу. До того ж, тренінг сприятиме формуванню й розвитку необхідних для успішної професійної комунікації особистісних якостей: організованості, активності, інтелектуальної мобільності, комунікабельності, емоційної стійкості, толерантності тощо.

Зазначена програма мовно-комунікативного тренінгу професійно-комунікативної компетентності майбутніх магістрів медицини складається з 10 тренінгових занять тривалістю 1,5–3 години (2–4 академічні години). Кількість учасників тренінгового заняття – 10–15 осіб відповідно до кількості студентів в академічній групі.

Пропонована орієнтовна тематика тренінгових занять: «Чи є місце компліментові в мовленні лікаря», «Як запобігти виникненню та подолати мовно-комунікативний бар'єр», «Евфемізація мовлення у взаєминах "лікар – пацієнт"», «Як повідомити родині про летальний випадок» тощо.

Усі тренінгові заняття передбачають обов'язкове дотримання таких основних етапів, як: організаційна частина (привітання, прийняття правил роботи, мотивування активної діяльності та формулювання очікувань і цілей), основна частина (інформування/вироблення понять – «понятійна розминка», тренінг вироблення навичок і вмінь), заключна частина (підведення підсумків, рефлексія).

Основними використовуваними методами є «brainstorming», дискусія, робота в малих групах із подальшим обговоренням у широкому колі, імітування комунікативної діяльності або рольова гра.

Зауважимо, що результативність мовно-комунікативного тренінгу прямо пропорційно залежатиме від ретельності розробки його сценарію, обґрунтованості добору тренінгових вправ і завдань, створення атмосфери успішності. Відповідним чином спроектований мовно-комунікативний тренінг має також передбачати перманентне підсилення мотивування студентів щодо самонавчання, саморозвитку й самовдосконалення. Саме в такому поєднанні, на нашу думку, можливе максимально ефективно поступове досягнення конкретних професійно-орієнтованих навчальних цілей і головної мети мовно-комунікативного тренінгу.

Зауважимо, що сталість позитивної динаміки розвитку професійно-комунікативних компетентностей через тренінгову діяльність, на нашу думку, буде нівелюватися відсутністю системності й систематичності її застосування.

Висновки. Підсумовуючи сказане вище, робимо такі висновки.

Специфіка професійної підготовки фахівця галузі медицини зумовлює визначення потенційно оптимальних видів навчальної діяльності, здатних удосконалити процес формування комунікативно-професійної компетентності майбутніх фахівців.

Тренінг є багатофункціональним методом зі значним потенціалом, що дозволяє сформувати необхідну для реалізації професійної діяльності інтегративну систему загальних і спеціальних знань, умінь, навичок і низку забезпечувальних ефективну міжособистісну взаємодію характеристик.

Формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутнього магістра медицини сприятиме ретельно розроблений мовно-комунікативний тренінг.

Стала позитивна динаміка розвитку професійно-комунікативних компетентностей через тренінгову діяльність має забезпечуватися системністю і систематичністю її застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранюк В. В. Сутнісна характеристика професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 1. С. 24–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhst_2013_1_7.
2. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники : учебное пособие. Москва : Ось-89, 2007. 256 с.
3. Височан З. Ю. Формування комунікативної компетенції студентів в умовах професійного спілкування. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2015. № 2. С. 19–23.
4. Годлевська А. І., Годлевська (Лонде) Д. М. Тренінг як багатофункціональний метод впливу на формування комунікативності фахівців соціальної сфери. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія II: Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 24. Т. 2. С. 196–204. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19826>.
5. Годлевська Д. М. Розвиток рефлексії та креативності у процесі підготовки студентів до професійної комунікативної діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. 88. С. 21–25.
6. Годлевська Д. М. Тренінг як оптимальний метод у формуванні професійної комунікативної компетентності соціального працівника. *Соціалізація особистості : збірник наукових праць / за заг. ред. А. Й. Капської. Т. XXVI*. Київ : Логос, 2006. С. 64–71.
7. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии. Санкт-Петербург, 2009. 284 с.
8. Емельянов Ю. Н., Жуков Ю. М. Социально-психологический тренинг: проблемы и перспективы. *Вопросы психологии*. 1985. № 4. С. 139–140.
9. Макшанов С. И. Профессиональный тренинг. *Психология профессиональной подготовки / под ред. Никифорова Г. С.* Санкт-Петербург, 1993. С. 44–81.
10. Сергеева О. О. Тренінг-спілкування як педагогічна складова навчання. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39. Ч. 4. С. 198–203.
11. Тюптя О. В. Комунікативна компетентність особистості. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін.* Київ : Контекст, 2000. С. 200–207.
12. Шепелева Л. Н. Программы социально-психологических тренингов. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 160 с.
13. Birch P. Instant Coaching. *Instant (Kogan Page) Series*: Kogan Page Publishers, 2001. 107 p.
14. Kirkpatrick D. L., Kirkpatrick J. D. Evaluating Training Programs: The Four Levels. Berrett-Koehler, San Francisco, USA, 2009, 373 p.
15. Stimson N. How to Write and Prepare Training Materials. Kogan-Page, 2002. 181 p.

REFERENCES

1. Baraniuk V. V. Sutnisna kharakterystyka profesiino-komunikativnoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv sotsialnoi roboty. [Essential characteristics of professional and communicative competence of future social work professionals]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu Ukraina*, 2013, № 1, pp. 24–28 [in Ukrainian].
2. Vachkov I. V. Osnovy tehnologii gruppovogo treninga. Psihotehniki: uchebnoe posobie. [Basics of group training technology. Psychotechnics: a textbook]. Moskva: Os-89, 2007, 256 [in Russian].
3. Vysochan Z. Yu. Formuvannia komunikativnoi kompetentsii studentiv v umovakh profesiinoho spilkuvannia. [Formation of communicative competence of students in the professional communication]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlyn'skoho. Seriya: Pedagogichni nauky*, 2015, № 2, pp. 19–23 [in Ukrainian].
4. Hodlevska A. I., Hodlevska (Londe) D. M. Treninh yak bahatofunktsionalnyi metod vplyvu na formuvannia komunikativnosti fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Training is an effective method of communication forming of specialists in the social sphere]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya II: Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika: zbirnyk naukovykh prats*. 2018, issue 24 (Vol. 2), pp. 196–204 [in Ukrainian].
5. Hodlevska D. M. Rozvytok refleksii ta kreatyvnosti u protsesi pidhotovky studentiv do profesiinoy komunikativnoi diialnosti. [Development of reflection and creativity in the process of preparing students for professional communication activities]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya "Pedagogichni nauky"*. 2008, issue 88, pp. 21–25 [in Ukrainian].
6. Hodlevska D. M. Treninh yak optymalnyi metod u formuvanni profesiinoy komunikativnoi kompetentnosti sotsialnoho pratsivnyka. [Training as the optimal method in the formation of professional communication competence of a social worker]. *Sotsializatsiia osobystosti: Zbirnyk naukovykh prats / za zah. red. prof. A. I. Kapskoi*. Vol. XXVI. Kyiv: Lohos, 2006, pp. 64–71 [in Ukrainian].
7. Emelyanov S. M. Praktikum po konfliktologii. [Workshop on conflictology]. Sankt-Peterburg, 2009, 284 [in Russian].
8. Emelyanov Yu. N., Zhukov Yu. M. Socialno-psihologicheskij trening: problemy i perspektivy. [Socio-psychological training: problems and prospects]. *Voprosy psihologii*, 1985, № 4, pp. 139–140 [in Russian].
9. Makshanov S. I. Professionalnyj trening. [Professional Training]. *Psihologiya professionalnoj podgotovki / pod red. Nikiforova G. S.* Sankt-Peterburg, 1993, pp. 44–81 [in Russian].
10. Serheieva O. O. Treninh-spilkuvannia yak pedahohichna skladova navchannia. [Training communication as a pedagogical component of training]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Seriya: Pedahohika i psykhologhiia: zbirnyk statei*. 2013, issue 39, Ch. 4, pp. 198–203 [in Ukrainian].
11. Tjuptia O. V. Komunikativna kompetentnist osobystosti. [Communicative competence of the individual]. *Kроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін.* Київ : Контекст, 2000, pp. 200–207 [in Ukrainian].
12. Shepeleva L. N. Programmy socialno-psihologicheskikh treningov. [Socio-psychological training programs]. Sankt-Peterburg: Piter, 2008, 160 p. [in Russian].
13. Birch P. Instant Coaching. *Instant (Kogan Page) Series*: Kogan Page Publishers, 2001, 107 p. [in English].
14. Kirkpatrick D. L., Kirkpatrick J. D. Evaluating Training Programs: The Four Levels. Berrett-Koehler, San Francisco, USA, 2009, 373 p. [in English].
15. Stimson N. How to Write and Prepare Training Materials. Kogan-Page, 2002, 181 p. [in English].